

شرح رساله حقوق

امروز بحث رساله حقوق را پی می‌گیریم و به حق الحج می‌پردازیم. البته در برخی نسخه‌ها حق این عبادت و در برخی دیگر پس از حق نماز به حق روزه پرداخته شده است.

این کلام نورانی امام سجاد (علیه السلام) را خواندیم که در مورد حق حج فرمودند: «و حق الحج أن تعلم أنه وفادة إلى ربك و فراراً إليه من ذنوبك و فيه قبول توبتك و قضاء الفريضة التي أوجبها الله تعالى عليك».

در جلسه گذشته توضیح اجمالی درباره این فراز ارائه شد و اکنون به شرح مختصر هر یک از این عبارات می‌پردازیم.

حق اول

نخستین حق حج این است که بدانی حج، وسیله‌ای است برای ورود به درگاه پروردگارت «وفادة إلى ربك» این تعبیر در برخی نسخه‌ها «وفادة» آمده است. گویا حج، درگاهی برای ورود به محضر خداوند تبارک و تعالی است؛ گویی مدخلی است، ضیافتی است برای آنکه انسان به آستان پروردگار وارد شود.

نظیر این تعبیر را در مورد نماز نیز داشتیم که آن نیز «وفادة إلى ربك» خوانده شده است. این حاکی از شباهتی بین حج و نماز است. اما این که حج، آستان ورود به محضر خداوند متعال است، به چه معناست؟ مگر نه آنکه همه عبادات برای خدا انجام می‌شود و همگی برای تقرب به حق تعالی هستند؟ با این حال، در مورد برخی عبادات خاص مانند نماز و حج، این تعبیر «وفادة إلى الله» به کار رفته، یعنی کأنه که این عبادات، انسان را مستقیماً در آستان قدس ربوبی قرار می‌دهند. لذا در مورد نماز تأکید شد که انسان برای ورود به آن محضر باید خشوع داشته باشد، این را باید بدانی که با این عمل در چه موقعیت والایی قرار می‌گیری.

شرط لازم حج

امام علی بن موسی الرضا (علیه آلاف التحية والثناء) در بیانی درباره حج به چند مطلب اشاره می‌فرمایند که نشان می‌دهد انسان باید آگاه باشد که به درگاه قدس ربوبی وارد می‌شود. حضرت می‌فرمایند: «و إنما أمرُوا بِالْإِحْرَامِ لِيَخْشَعُوا قَبْلَ دُخُولِهِمْ حَرَمَ اللَّهِ وَ أَمْنَهُ وَ لَيْلًا يَلْهَوُا وَ يَشْتَغِلُوا بِشَيْءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا وَ زِينَتِهَا وَ لَذَاتِهَا وَ يَكُونُوا جَادِّينَ فِيمَا هُمْ فِيهِ قَاصِدِينَ نَحْوَهُ مُقْبِلِينَ عَلَيْهِ بِكُلِّيَّتِهِمْ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ التَّعْظِيمِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَبِيَّتِهِ وَ التَّذَلُّلِ لِنَفْسِهِمْ عِنْدَ قَصْدِهِمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وَفَادَتِهِمْ إِلَيْهِ رَاجِينَ ثَوَابَهُ رَاحِبِينَ مِنْ عِقَابِهِ مَاضِينَ نَحْوَهُ مُقْبِلِينَ إِلَيْهِ بِالذَّلِّ وَ الْاسْتِكَانَةِ وَ الْخُضُوعِ».^۱

حضرت به نکته بسیار مهمی اشاره می‌کنند تا انسان را متوجه سازند که به کجا می‌رود. این تعبیر «وفادتهم إليه» در کلام علی بن موسی الرضا (ع) نیز وارد شده است. ایشان می‌فرمایند انسان باید پیش از ورود به حرم امن الهی، خاشع باشد و تواضع کند. این خشوع و اعراض از اشتغال به امور دنیا و زینت‌ها و لذت‌های آن، شرط لازم برای آن است که فرد با جدیت و کوشش تمام، به سوی آن هدفی که او را به این سفر واداشته، روی آورده و با تمام وجود به آن بپردازد.

در درجه اول باید «ان یخشع لله» باید خشوع داشت؛ زیرا انسانی که خشوع نداشته باشد، به این حقیقت‌ها دست نمی‌یابد. کسی که نفهمد به کجا و برای چه منظوری رفته است، هرگز به این حقایق دست پیدا نمی‌کند. امور دیگری نیز در احرام وجود دارد، مانند بزرگداشت خداوند، بزرگداشت بیت الله، و تواضع و خضوع هنگامی که قصد بیت الله و روی آوردن به سوی او کردند، این‌ها

^۱ وسائل الشیعة، ج ۱۲، ص ۳۱۴؛ علل الشرائع، ص ۲۷۴، عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۲۰.

همه باید محقق شود.

ریشه ایجاد این حالت در انسان این است که خود را ناچیز ببیند. اگر بخواهد به این حقیقت دست یابد، باید دنیا و لذات آن را ناچیز و بی مقدار ببیند. خضوع و خشوع داشته باشد و خود را کوچک ببیند. اگر انسان خود را در برابر خداوند تبارک و تعالی خاضع، خاشع و حقیر فرض کند، بسیاری از مشکلاتش حل خواهد شد. هرچه این احساس ناچیزی در برابر خدا بیشتر باشد، زودتر به این هدف رسیده و بیشتر او را در وصول به این مقصود یاری می کند.

اگر ذهن انسان در هنگام طواف، مشغول امور دنیا باشد، طبیعتاً هیچ اثری بر آن مترتب نخواهد شد. اگر انسان از قبل از ورود به میقات تا زمانی که اعمال حج به پایان می رسد، آماده نباشد و نداند که در چه موقعیتی است، در برابر کیست و هدف از این سفر چیست، هیچ بهره ای از این سفر نخواهد برد. کسی که ذهنش دائماً مشغول اموری است که راهزن انسان هستند، طبیعتاً به این مرتبه از آگاهی و معرفت نرسیده و بهره ای نخواهد داشت. این نکته مهمی است. اینکه حضرت می فرماید: «حق الحج أن تعلم أنه وفادة إلى ربك»، یعنی این که بدانی این، درگاه ورود به آستان حق تعالی است. هرگاه انسان بخواهد وارد مهمانی یا ضیافتی شود، هرچه آمادگی و توجهش بیشتر باشد، بهره اش از آن مهمانی بیشتر خواهد بود.

نکته مهم و لطیف اینجاست که انسان هم باید از پیش آماده باشد و هم در حین عمل. پیش از آنکه به حج رود، باید بداند که این آستان حق تعالی، درگاه ورود اوست؛ یعنی این عمل حج، درگاه ورود او به آستان حق تعالی است. پس باید خشوع داشته باشد و بداند به کجا می رود.

امام سجاد (ع) و حج

حدیثی بسیار طولانی از امام سجاد (علیه السلام) وجود دارد که خواندنی است. در آن حدیث، حضرت تک تک اجزا و اعمال حج را نام برده و در مورد هر یک از آنها از شخصی سؤال می کنند: آیا وقتی این کار را می کردی، به این توجه داشتی؟ داستان این است که در یکی از سفرها، هنگامی که امام سجاد (ع) از حج بازمی گشت، شخصی به نام شبلی به استقبال ایشان آمد. حضرت در اولین مواجهه از او پرسیدند: آیا به حج رفته ای؟ گفت: بله، من حج رفتم. سپس فرمودند: برای حج به میقات رفتی؟ لباس دوخته را از تن درآوردی؟ غسل کردی؟ گفت: بله. امام فرمودند: وقتی وارد میقات شدی نیت کردی پس از پوشیدن لباس احرام، یا پس از درآوردن این لباس که لباس گناه را از تن بیرون آوری و لباس اطاعت و فرمانبرداری خدا را به تن کنی؟ گفت: نه ای پسر رسول الله! این قصد در ذهنم نبود. لباسم را درآوردم و لباس [احرام] پوشیدم، اما اینکه همزمان با این، نیت کنم که لباس گناه را دور بیندازم و لباس اطاعت بر تن کنم، این در ذهنم نبود. ... همین گونه به صورت جزء به جزء این سؤالات را ادامه دادند. سپس حضرت سؤال کردند: وقتی لباس دوخته را از تن درآوردی، آیا در نیت این بود که لباس ریا و نفاق به تن نکنی و به تن نداشته باشی؟ گفت: نه ای پسر رسول الله! باز وقتی غسل می کردی، آیا چنین نیتی داشتی؟ و تک تک اعمال را سؤال کردند که آیا چنین نیتی داشتی؟ او می گفت: نه.

ملاحظه می فرمایید که ما در اینجا با دو گونه آمادگی مواجهیم: آمادگی که باید پیش از حج باشد، و آمادگی که در حین حج باید حفظ شود. این موضوع نیاز به توضیح بیشتری دارد که انشاء الله در جلسه آینده به آن خواهیم پرداخت.

«والحمد لله رب العالمین»